

Ius forum

JANUAR/MART 2001

VOLUME 2, BROJ 1-3

Sadržaj

AKTUELNOSTI	
Crna Gora	4
INTERVJU	
Sudija Vrhovnog suda RCG, <i>Emilija Durutović</i>	7
STRUČNA MIŠLJENJA	
Informatika i reforma zakonodavstva, <i>Stevan Lilić</i>	9
Digitalni potpis, <i>Milorad Ivović</i>	12
Elektronska trgovina, <i>Dragan Prlja</i>	14
Nastanak, pojam i zaštita prava privatnosti, <i>Milan Marković</i>	16
Uncitral model zakona o elektronskoj trgovini, <i>Neda Ivović</i>	18
Set kao bezbjedan Internet sistem plaćanja, <i>Kenan Hrapović</i>	20
Sindrom terorizma, <i>Dejan Perović</i>	23
PREDSTAVLJAMO VAM	
Centar za obuku sudija	24

Urednik
dr Dragan Prlja
dprlja@yahoo.com

Urednik engleskog izdanja
dr Milorad Ivović
mivovic@yahoo.com

Izvršni urednik
Veselin Knežević
veskiss@yahoo.com

Grafički dizajn
Dragan Prlja
dprlja@yahoo.com

Ius forum je zvanična publikacija Udruženja za pravnu informatiku Crne Gore koja izlazi kvartalno. Godišnja pretplata za četiri trobroja časopisa je 95 DM. Sve informacije o časopisu se mogu dobiti na tel. 081 481 201, ili e-mail: iusforum@yahoo.com.

Autorski članci objavljeni u *Ius forumu* odražavaju stav autora, a ne Udruženja za pravnu informatiku Crne Gore. Copyright 2000. Udruženje za pravnu informatiku Crne Gore, Podgorica.

Informatika i reforma zakonodavstva

Stevan Lilić

Integracioni tokovi u razvijenom svetu, posebno u Evropi, ne samo što uzrokuju potrebu prilagođavanja važećeg zakonodavstva jedne zemlje novonastalim društvenim promenama, već pravne stručnjake stavljaju pred probu spremnosti, sposobnosti i umešnosti za naučne rasprave i objektivne analize u vezi sa pitanjima reforme organizacije i rada države i njenih struktura.

Podrška opštoj demokratskoj reformskoj orijentaciji pravnog sistema istovremeno znači i blagovremeno ukazivanje na neka od ključnih pitanja u vezi sa opštom reformom zakonodavstva. Osim otklanjanja prethodnih "političkih pretpostavki" (npr. opšti pravac društvenog, ekonomskog i socijalnog razvoja) neophodno je pristupi pripremi i realizaciji reforme zakonodavnog sistema na savremenim funkcionalnim i organizacionim osnovama.

U ovom kontekstu, dva su ključna pitanja zakonodavne reforme: jedno je konceptualnog karaktera i odnosi se na tzv. zakonodavnu funkciju države, dok je drugo operativnog karaktera i tiče se koncipiranja i sprovođenja zakonodvne reforme koja bi bila "u funkciji" stabilizacije i razvoja tržišnog privrednog sistema, višestranačkog demokratskog pluralizma i ostvarivanja i zaštite ljudskih prava.

Za jedan broj zemalja kontinentalne Evrope, pa i za ovu, karakteristično je da se pitanjima reforme zakonodavstva tradicionalno pristupa sa tzv. normativnog stanovišta, tj. isključivo sa stanovišta normativne regulacije ("ono što treba da bude"). Iz ovih razloga, kod nas se mnoga pitanja zakonodavne prakse često raspravljaju u okviru opšte pravne teorije, a ne realnom socijalnom ambijetu. U uslovima visoko razvijene tehnološke civilizacije mnoge naučne discipline, posebno one srodne, sve se više međusobno ukrštaju, čime se ujedno ostvaruje i njihova metodološka i konceptualna "konvergencija". Kako na ove procese nisu imune ni pravne discipline i zakonodavne tehnike, u sadašnjim uslovima neophodno je i ovu oblast

konceptualno i operativno oplemeniti upotrebom odgovarajuće informatičke tehnologije.

Iskustva i dostignuća razvijenih zemalja nedvosmisleno ukazuju da se savremenim zakonodavnim sistemom ne može smatrati model koji je koncipiran kao aparat vlasti, niti da se savremeni zakonodavni sistem može projektovati kao model autoritativnih struktura i procedura. Istovremeno, iskustva post-socijalističkih zemalja suočenih sa razvojnim teškoćama takođe nedvosmisleno ukazuju da su autoritativni modeli iscrpli svoje organizacione, funkcionalne, tehničke i finansijske mogućnosti, što ih praktično čini neupotrebljivim za savremene potrebe.

Nije potrebna posebno dokazivati da tehnologija i informatika nezadrživo prodiru i u pravne sisteme i bitno utiču na strukturalne transformacije i reforme zakonodavstva. Prikupljanje, obrada i korišćenje podataka od uvek su igrale značajnu ulogu u vođenju društvenih poslova. U savremenim uslovima može se reći da je upravo obrada podataka i informacija osnovna funkcija savremene države, te je i informatička aktivnost zakonodavnih, sudskih, upravnih i drugih podsistema države bitna pretpostavka zakonitom, efikasnom i ekonomičnom ostvarivanju uloge države i njenog zakonodavstva.

Informatička tehnologija može se koristiti praktično u svim oblastima zakonodavne aktivnosti: od projektovanja unutrašnje organizacione strukture državne organizacije, do vođenja informaciono-dokumentacionih i upravljačkih sistema na nacionalnom i lokalnom nivou (telekomunikacije, saobraćaj, komunalni poslovi, itd). Ovo proizilazi iz okolnosti da je veliki deo pravnih, posebno zakonodavnih poslova rutinske i repetitivne prirode što omogućava njihovu standardizaciju i automatizaciju, kako u prikupljanju i obradi podataka za donošenje i realizaciju odgovarajućih odluka i vođenja odgovarajućeg postupka, tako i u oblasti kompjuterske obrade teksta i opšte informatizacije zakonodavnog poslovanja.

Kako je to još pre više godina istaknuto, informatika predstavlja dragocenog "saveznika" u obavljanju raznovrsnih poslova i aktivnosti pri utvrđivanju sadržine i donošenju zakona i drugih opštih pravnih akata, pre svega u prikupljanju, selekciji i stavljanju na raspolaganje raznovrsnih radnih materijala, statističkih i drugih podataka.¹

Osim toga, primena informatike u zakonodavnom procesu omogućava efikasno proučavanje postojećih pravnih odnosa, na osnovu relevantnih materijala sačinjenih u vidu raznih socioloških, stručnih i drugih istraživanja u pogledu ocenjivanja društvene opravdanosti pristupanju normativnom regulisanju pojedinih društvenih područja (npr. socijalna zaštita, demografska kretanja itd).

U operativnom smislu, aktivnosti pravne regulacije započinje planiranjem, pripremom i donošenjem zakona od strane "parlamenta", a realizuje se "izvršavanjem" i primenom zakona od strane organa uprave i sudova, odnosno građana i drugih pravnih subjekata. Uvođenje informatike u oblast ostvarivanja zakonodavne funkcije, svakako je put da zakonodavni organ prevlada sporost i "zagušenje" koje nastaje povodom često duge i složene zakonodavne procedure.²

Primena informatike u zakonodavstvu doprinosi brzom i potpunom raspolaganju zakonodavnog organa svim neophodnim i relevantnim informacijama, čime se otvara perspektiva učvršćivanja njegovog položaja koji mu je ustavima pojedinih zemalja predviđen. Tako se u cilju prevazilaženja ovog stanja u pojedinim razvijenim zemljama (npr. SAD) još pre dvadesetak godina pristupilo izgradnji "zakonodavnih pravnih informacionih sistema".³ Kako se isticalo: "Jedno od najvažnijih pitanja prava je svakako zakonodavni postupak. Ipak, velika većina donosilaca novih zakona predlaže i postupa po njima ne raspoložuci adekvatnim

informacijama. Ovo se događa ne usled nemara, već usled nedostupnosti potrebnih informacija. Pored toga, većina donosilaca zakona raspolaže veoma komplikovanim metodama izrade nacrtu i predlaganja zakona. Mi smo (...) deo radne grupe koja razmatra mogućnosti stvaranja zakonodavnog informacionog sistema (*legislative cross-referencing system*) za potrebe savezne vlade, i njegovog uključivanja u postojeće, odnosno buduće pravne informacione sisteme."⁴

Metodološki pristupi orijentisani na opštu teoriju sistema i druge kompleksne metode istraživanja odnosa prava prema svom okruženju (npr. sistemska analiza, matematički modeli i sl.) omogućavaju efikasan postupak "socijalne regulacije",⁵ tj. planiranja i predviđanja normativne regulacije *ex ante*, a ne kako je do sada često bio slučaj- *ex post*, tj. zakonodavne intervencije nakon što je realni društveni proces uzeo maha.

Veoma je značajna uloga informatizacije zakonodavnog procesa u pogledu "prečišćavanja" pravnog poretka od dupliranja, neusklađenosti i protivrečnosti sve brojnijih zakona i opštih akata, kao i otklanjanja raznih terminoloških nepreciznosti i nejasnoća (npr. u pojedinim propisima građani se radi ostvarivanja svojih prava i interesa upućuju da podnesu "zahteve", a u drugim da podnesu "molbe", itd).

Sa tehničkog aspekta, primena informatike na području zakonodavstva otvara široke mogućnosti usavršavanja zakonodavne tehnike i sistematizacije zakonodavstva, kao i za komparativnu analizu i proučavanje normi sa užih pravnih područja (npr. procesne norme krivičnog, upravnog i građanskog postupka).

Sa stanovišta ostvarivanja sloboda i prava građana, informatizacija zakonodavne aktivnosti, od suštinskog je značaja pri razmatranju predloga, mišljenja, sugestija i primedbi građana, njihovih udruženja i drugih organizacija izraženih u javnim diskusijama i raspravama, kao uopšte u efikasnom

¹ Uporedi: Ronald A. May, *Automated Law Research - A Collection of Presentations Delivered at The First National Conference on Automated Law Research*, American Bar Association Standing Committee On Law and Technology, Atlanta, 1972.

² Uporedi: Stevan Lili}, *Pravna informatika - Uvod u primenu informatike u pravu, sa posebnim osvrtom na upravno pravo*, Beograd, 1991.

³ Uporedi: Beth Kervitt Eres, *Legal and Legislative Information Processing*, Greenwood Press, Westport, CN, 1980.

⁴ Uporedi: Layman E. Allen, David T. Link, *Legislative Information Systems, "Sense and System In Automated Law Research"* (Editor - Ronald A. May), Section of Science and Technology, American Bar Association, Chicago, IL, 1973.

⁵ O "socijalnoj regulaciji" vi{e kod: Eugen Pusi}, *Društvena regulacija*, Zagreb, 1989; S.Lili}, P.Kuni}, P.Dimitrijevi}, M.Markovi}, *Upravno pravo*, Beograd, 1999, i dr.

praćenju raspoloženja javnog mnjenja u postupku predlaganja i odnošenja pojedinih zakona.

Konačno, informatička tehnologija i kompjuterizovani pravni informacijski sistemi na području zakonodavstva pomažu prilikom modifikacija, dopunjavanja, izmena, ažuriranja i blagovremenog objavljivanja tekstova zakona i

drugih propisa, kao i njihovog brzog pronalaženja i upoređivanja sa drugim propisima i pravilima.

Krajnji efekat primene informatike na području zakonodavstva manifestuje se u doslednom ostvarivanju principa zakonitosti, pravne sigurnosti, vladavini prava i realizaciji osnovnih ljudskih prava i sloboda.

O AUTORU

Stevan Lilić je profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i istaknuti ekspert za pitanja uprave i pravne informatike.

Objavio je više knjiga i članaka, i učestvovao je u radu mnogih domaćih i inostranih okruglih stolova i naučnih skupova.

